

EXISTENTIAL EGG

פסח [1] תשפ"א

R Hirsch Haggadah

ZEROA AND BEYTZAH: At the time of the Beis Hamikdash, the roasted Pesach Sacrifice was the focal point of the Seder. A second sacrifice, known as the Chagigah, was also offered, on erev Pesach, to be eaten together with the Pesach. Unfortunately, due to our many sins, our Holy Temple no longer stands in Yerushalayim and the altar is no more, and we are forbidden to offer sacrifices anywhere else. Therefore, we prepare the zeroa as a remembrance of the Korban Pesach and the beytzah to commemorate the Chagigah.

REFLECTIONS OF THE RAV

this condition as follows: "The life you face shall be precarious; you shall be in terror, night and day, with no assurance of survival" (Deut. 28:66).

During the Seder, the practice of "leaning," *hesebah*, in the performance of various rituals is intended to demonstrate our liberation from slavery and the disabilities it entails. Leaning connotes a state of complete relaxation, a relief from all tension or anxiety—casting off the yoke. Leaning is the antithesis of standing at attention: it denotes independence and fearlessness. We thus demonstrate a change of status, from fear-ridden slavery to the relaxed state of the free man—*me'avdut leherut*.

2. *Mitzvot Aseh Shehazeman Germanan*. A slave is relieved of the requirement to observe time-related *mitzvot* because he lacks time consciousness. Everything organic or inorganic exists within the dimension of time. There is an inexorable cycle of birth, life, and death, the attrition of change which is most clearly discernible in the organic world. The ebb and flow of time also take their toll of the inorganic world, continually transforming and reshaping. The only creature that can experience time, that feels its passage and senses its movement, is man. This is called time-awareness.

There are three dimensions of time, each of which is part of the time-experience. These are retrospection, anticipation, and appreciation. Retrospection refers to man's ability to re-experience the past, to feel deeply that which is only a memory, to transport an event of the distant past into a "creative living experience" of the present. Anticipation is man's projection of visions and aspirations into the future. Indeed, his present life is regulated in expectation of the fulfillment of these dreams. His present is shaped by his vision of the future. Appreciation embraces the present as a precious possession, as inherently worthy.

If there is no retrospection, there can be no *mitzvah* of *sippur yetzi'at Mitzrayim*. The Seder itself is a recreation and a

reliving of the past as a present reality. We recite "In every generation, each person should feel that he personally experienced the Exodus from Egypt." History becomes part of our present time-awareness. Memory is more than a storehouse; it can become a present-day experience, a part of the "I" awareness. Rabbi Akiba is not a figure of the past; he guides us in the present, as do Maimonides and Rashi. They are daily companions and they vivify our everyday lives. Tragically, many Jews nowadays, ignorant of their past, find themselves rootless, alienated, and adrift. They are Jews who live only in the present.

ג. יש הנוהגים לאכול ביצים בתחילת הסעודה, ונאמרו על זה כמה טעמים. ויש מנהגים שונים, האם לוקחים לזה את הביצה המונחת בקערה?

ד. יש שנהגו לטבול את הביצים במי מלח. ויש הנוהגים שלא לטבולם, כיון שאין אוכלים שום טיבול נוסף בליל הסדר, מלבד שני הטיבולים של הכרפס והמרור. וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

שונה הביצה בטבעה משאר המאכלים, שכל כמה שהיא מתבשלת יותר היא מתקשה יותר. הריחי מסמלת איפוא את העם היהודי, שכל כמה שמרבים לענותו באש ובמים, יותר הוא מתקשה ומתחשל באמונתו — „וכאשר יענו אותו כן ירבה יפו יפרוץ“...

(חתם סופר)

ד. באברהם אזכור (תנ"כ"א פ"ז) הביא סמך למנהג, ממה שדרשו חז"ל בילקוט (רמז קפב) על מכת כינים, וזה לשונם: "יד מיני כינים הביא עליהם, הקטנה שבהן כביצה של תרנגולת, והגדולה שבהן כביצה של אווז. ולכן נהגו לאכול ביצים, והוא זכר לנס, כדי לפרסם ניסי ה' יתברך"

5

In anticipation, man moves from reminiscing to expectation, from memories to visions. To live fulfillingly in time requires both a worthy past and a promising future. Time-awareness is not only for dreaming. This, in turn, suggests that we have the freedom to make decisions and the moral commitment to intervene. We derive from retrospection the moral imperative to act now in order to realize our visions for the future. The Haggadah opens with *Avadim Hayinu* (retrospection) and it concludes with *Nishmat Kol Hai*, which is an anticipatory vision of the future, moving from hindsight to foresight.

The third time-awareness dimension is "appreciation", which means valuing the present and prizing each moment as a precious gift. Retrospection and anticipation are significant only insofar as they transform the present. In every fraction of a second, visions can be realized or destroyed.

The Halakhah is very time-conscious. A time differential of even one minute or less determines the *sheki'ah*, the onset of the Sabbath, the *zeman ker'at Shema* (the period when the *Shema* may be recited), and *notar* in *Kodashim* (Temple sacrifices). A large number of halakhic regulations hinge on the passage of minute segments of time. In science, too, imprecision in time can spell disaster for astronauts approaching the moon, or cause intricate experiments to go awry.

Time-awareness is the singular faculty of the free man, who

can use or abuse it. To a slave, it is a curse or a matter of indifference. It is not an instrument which he can harness to his purposes. The free man wants time to move slowly because, presumably, it is being employed for his purposes. The slave may want to accelerate time, because it will terminate his oppressive burdens. Not being able to control time, the slave grows insensitive to it; inexactitude and unawareness characterize his schedule. This too, one may add, is the misery of many who retire in later years into idleness. They no longer feel needed; they have no further valued contributions to make, so no great anticipation moves them excitedly through the day. A bland, emotionless life ensues. Parenthetically, a *Talmid Hakham* in his old age is not stricken by this malady.

The *Kiddush* on the first *Seder* cup of wine fulfills the requirement of *Kiddush Hayom*, to declare the sanctity of the festival season. It concludes with the words, *Mekaddesh Yisrael vehazemanim*, "Who sanctifies Israel and the festive seasons." Time is thereby declared a holy entity; but only a free man can make *Kiddush*, designate a span of time as of special significance. Time exists only for the one who is responsive to its ebb and flow. The Sephardi *Haggadah* adds the word *behupazon* to the text of *Ha Lahma Anya*, indicating a hurried departure from Egypt, a time-consciousness which governed the Exodus.

ה. ביד יוסף (פרשת תולדות) כתב טעם אחר, כי אברהם אבינו ע"ה מת בערב פסח ולכן בישל יעקב אבינו נזיד עדשים שהוא מאכל אבליים. ומטעם זה אוכלים ביצה, זכר לאבילות על אברהם אבינו.

ג. הרמ"א (ס"י תעו ס"ב) הביא טעם המנהג, שהוא זכר לאבילות. ופירש דבריו ביפה ללב (סס"י, שכפי שאוכלים מרור על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים) [כמו שאומרים בנוסח ההגדה]. כן הוא גם במנהג אכילת הביצה, לזכר שהתאבלו אבותינו במצרים על מות לבן, על שגזר פרעה על הזכרים, כמו שנאמר (שמות א כב) 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', וכן דרשו חז"ל (שמו"ר א לד) שהיה שוחט ק"ג תינוקות וכן בר"ח ניסן בסנה ובא לפני פרעה אז כתוב 'תכבד כל בוקר וערב'.

פסח - זמן חיזוק אהבת ה' - והנהגה חג הפסח שהוא כנגד אברהם אבינו ע"ה, הוא גם זמן של חיזוק אהבת ה', שהרי מידתו של אברהם ע"ה היא מידת אהבת ה', וכמ"ש (ישעיה מא, ח) אברהם אהבי וגו', וברמב"ם (פ"י תשובה ה"ב) כתב 'שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה' (קונטרס, עמ' טו)

Therefore, we are obligated to thank, to praise, to laud, to glorify, to exalt, to honor, to bless, to elevate, and to extol the One who performed all these miracles for our ancestors — and for us. He took us out from slavery to freedom, from sadness to joy, from mourning to festivity, from darkness to great light, and from subjugation to redemption. Now let us recite before Him a new song — Halleluyah!

R. Galinsky - אהבה

3. Eggs should be served at the meal, in commemoration of the destruction of the Beis HaMikdash, since Tishah B'Av falls out on the day of the week that the Seder night falls. It is also proper to eat the egg from the Seder plate, which commemorates the chagigah sacrifice.

ג. עוד כתב הרמ"א (סס), שהוא זכר לחרבן הבית שהיו מקריבים בו קרבן פסח, ואנו מתאבלין על כך שאין לנו יכולים עתה להקריב הפסח. וכתב הרב שבח פסח, שלטעם זה יובן מה שנהגו לאכול הביצה אחר כורך דוקא, לפי שאף זה זכר למקדש כאכילת הכורך. אמנם יש שנהגו לאכול הביצה אחר הקידוש של ליל פסח, קודם אכילת הכרפס.

הגדת הגיוני הלכה

ר' אריסטו

והקשה ר' יעקב עמדין⁶ למה ראו הפוסקים לעשות זכר לאכל בית המקדש בחג הפסח יותר משאר החגים. אורכה, חג הפסח שהוא חג הגאולה, לא היה לנו לערב בשימחת החירות וזכרון האבל?

וביאר, כיון שאמרנו חז"ל? שבניסן, היינו בפסח עתידין ישראל להג'אל, כמו שאמר

הכתוב⁸: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ובפסח יבנה בית המקדש, על כן ראו לעשות זכרון לאבלות בית המקדש בפסח דוקא. שהוא הזמן שבית המקדש ראוי להבנות, ולדאבון לבנו עדיין לא נבנה, ואנו מצפים שבמהרה יבנה.

יד 5 מתנת מלך בן מלך

13

זכר לאבילות הב"י (א"ח סימן תעג) מביא בשם הכל בו, שענין הביצה הוא זכר לאבילות בית המקדש. והוא תמוה לכאורה, מדוע דוקא בחג הפסח, שהוא חג החירות, מצינים את האבילות שהיא היפך הגמור של החירות. אכן הרמ"א (תעו ב) הוסיף בזה, משום ששילית תשעה באב חל באותו לילה של פסח, כדאיתא בטור (סימן תכה) כי סדר ימי הפסח הם סימן למועדי השנה באיזה יום בשבוע יחולו, על פי א"ת ב"ש⁶, כך שביום א' של פסח יחול תמיד באותה השנה גם תשעה באב. והוא פלא, כיצד שני ימים אלה מכוונים זה כנגד זה, יום שמחת גאולתנו כנגד היום בו החלה גלות ישראל.

אך ביאר הענין, כי אדרבה היא הנותנת. מכיון שבילילה הוזה התחיל הקשר המיוחד בין הקב"ה לעם ישראל, עד שנעשינו ממלכת כהנים וגוי קדוש, והרי בתשעה באב נפגם הקשר המיוחד בין קוב"ה וישראל. והן אמנם שאין זה סיבה לבטל את חג החירות, כי חירותנו היא חירות עולם ומצב הגלות הוא זמני, כמו שאומרים 'השתא הכא לשנה הבאה בני חורין' וראה להלן בפסקא: השתא הקא לשנה הבאה גא'קא ד'יש'אל, בכל זאת הלא הוא פגם בכללות המציאות של עם ישראל.

ואשר לכן הביצה היא זכר לאבילות, לציין כי החגיגה והשמחה על גאולתנו ופדות נפשו, יש בה פגם, וזה נמי מה שמרומז בסימן א"ת ב"ש, שיום זה שאנו חוגגים את הדבר הגדול הזה, אותו יום דוקא יחול בו תשעה באב, כלומר שמהות חגיגת ושמחת הלילה נתחסר ונפגם.

מתנת חיים רמט 14

פשוט - שכתנו, או יותר נכון לא ידענו, כי עיקר "מעשה" הצפייה למשיח הוא תיקון חטא שנאת חנם ועל כן לא נושענו, ורק דבר אחד נשאל, אי"כ כי כל כך חשוב הוא זה התיקון למה לא מעוררים אותנו על זה בליל פסח עיני איזה מצוה או מנהג כדי שנתעורר לתקן חטא שנאת חנם יחד עם הכמיהה לגאולה כדי שלא נהיי מסתפקים בצפייה בלב ובקשת גאולה לבד.

[63] RABBI YISSOCHER FRAND ON THE HAGGADAH 15

Perhaps the answer lies in a cryptic comment in *Maasei Hashem*, written by the great 16th-century scholar Rav Eliezer Ashkenazi, offering a fascinating insight into the practice to dip twice at the Seder. He writes that one dipping corresponds to the incident in which Yosef's brothers dipped the *kesones pasim* (coat of many colors) in blood: ויטבילו את הכתנת בדם (Bereishis 37:31), and the other to Hashem's instructing *Bnei Yisrael* in *Mitzrayim* to dip a bundle of grass into blood — ולקחתם אגדת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף (Shemos 12:21) — and place it on their doorposts, in anticipation of *Makkas Bechoros*.

What do the two times we dip at the Seder have to do with those two historical instances in which objects were dipped in blood?

The Ben Ish Chai explains that these two events actually represent the beginning and end of the exile in Mitzrayim. Bnei Yisrael first descended to Mitzrayim because Yosef's brothers had sold him as a slave. To conceal their actions they dipped the kesones pasim their father had given him into the blood of an animal and brought it to Yaakov as proof that Yosef had been killed. But Yosef became the viceroy in Mitzrayim because of his foresight to save the country, and the entire region, from starvation during a famine. His brothers were forced to travel to Mitzrayim to purchase provisions for their families. When Yosef, whom they did not recognize at first, revealed that he was their brother, the entire family relocated to Mitzrayim, where they were eventually enslaved by the Egyptians.

והנה ראיתי הערה נפלאה בספר משך חכמה פרשת אחרי מות בביאור מה שמסיימין ברכת יום הכפורים כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור דקשה בשום תפלה לא נזכר שבטי ישורון ומה מקומו כאן, ועייש שהאריך לבאר אבל תמצית דבריו הוא כי מה שאומרים שחטא העגל היא שורש כל החטאים של ישראל בכל הדורות ועל כן נגזר ביום פקדי ופקדתי, כל זאת נאמר על חטאים בין אדם למקום אשר בעייז יסודם, אבל לחטאים בין אדם לחברו שורש אחר לגמרי והוא מכירת יוסף אשר מכשולו שבטי קה במדרגתם הרמה צמחה שרש פרה ראש ולענה בבניהם אחריהם להיות נכשלים בשנאת אחים, ומביא שם ראיות מחז"ל דגם על זה יש פקידה בכל דור ודור ר"ל כשנכשלים בחטא שנאת חנם נפרעים בתוקף משום חטא מכירת יוסף ועל זה

17

The slavery lasted for 210 years. How did it end? Chazal tell us that there were several merits that led to *Bnei Yisrael* being redeemed from Mitzrayim. Some are well-known, such as not changing their language, names, or mode of dress while in Mitzrayim. A less-known Midrash (*Vayikra Rabbah* 32:5) states that they were also redeemed because they did not speak *lashon hara*.

נאמר במדרש משלי כל הרוגי מלכות בכל דור ודור (לא רק העשרה הידועים) משום חטא מכירת יוסף עייש, ועייכ ביום הכפורים כשמבקשים סליחה על כל העבירות שעשינו מזכירין שני סוגים, כי אתה סלחן לישראל על חטאים בין אדם למקום שמקורן חטא העגל על ידי ישראל במדבר, ומחלן לשבטי ישורון על חטאים בין אדם לחברו אשר שרשם ממקור שבטי ישורון בחטא מכירת יוסף. ודפ"ח. הרי שכל זמן שיש שנאת חנם בישראל עדיין חטא מכירת יוסף קיימת וצריכה כפרה בכל דור ודור.

The Ben Ish Chai suggests that when *Bnei Yisrael* stopped talking ill of each other, which had served as the catalyst for the fight between Yosef and his brothers, they became worthy of redemption. And their coming together in peace is symbolized by the words וילקחם אגודת אחים. The word אגודת אחים, which would contextually be translated as a bundle, also means to join together as a group. When *Bnei Yisrael* joined together as a group, they were redeemed.

ועוד דבר נפלא יותר בענין זה ראיתי בספר קובץ מאמרים להגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד במאמר מעשי אבות סימן לבנים, וז"ל שם באות ז': הנה ידוע כי כלל ישראל סובל תמיד מבחון מעלילת דם. אשר הוא דבר נפלא מאוד כי הרי הכלל הוא שכל שקר שאין בו קורטוב של אמת אינו יכול להתקיים והשקר הזה של עלילת דם אין בו אמת אפי' משהו ובכל זאת הוא מתקיים זה אלפי שנה בכל העולם עד היום הזה וזהו מפלאי ההשגחה. ודבר ברור הוא כי בודאי העונש הזה על כלל ישראל הוא מכוון מדה כנגד מדה בעד איזה עון שנפרעין עבורו בכל הדורות ולולי שאיני כדאי הייתי אומר כי הוא מכוון נגד העון של ויטבלו את הכתנת בדם, ואם שגיתי ה' יכפר בעדי עכ"ל.

The Ben Ish Chai's explanation of the "double-dipping" at the Seder also provides insight into why blood libels have remained in circulation long after we would have expected such obvious and blatant lies to disappear. Rav Elchonon Wasserman notes that Chazal taught us that absolute lies cannot stand (*Yalkut Shimoni, Bereishis* 3). If blood libels have endured, there must be some basis for them. Says Rav Elchonon Wasserman — prefacing with a disclaimer that he is not worthy to criticize the Shevatim — it's not the anti-Semites who first came up with the concept of using blood to create a false impression, it was Yosef's brothers who fabricated a story associated with blood when they dipped his *kesones pasim* into blood and brought it to their father.

והרי בא זה ולימד על זה כי הגאון ר' אלחנן הי"ד כחכם עדין מנביא קובע כי מה שסובלים מעלילת דם הוא כעונש על חטא מכירת יוסף, אבל לא ביאר לנו למה יטבלו ישראל בכל דור ודור מזה שפעם שנאו האחים ליוסף. אבל על זה כבר יש לנו דברי משך חכמה הנ"ל המגלה לנו סוד זה כי כל זמן שחטא שנאת חנם בידינו עדיין חטא מכירת יוסף קיימת ובדין הוא שנענשים גם היום על ויטבלו את הכתנת בדם, ויותר מבואר לפי הדברים הנ"ל כי כל עלילת דם הוא אזהרה מן השמים כי עדיין השטן מרקד בינינו, ואותו חטא של שנאת חנם שהחריב את ביתינו לא הוטרנו עדיין ממנו — ועד מתי נהי' בגולה!

And perhaps it is only appropriate that blood libels have almost always been associated with Pesach and matzos, because it was that event in our history that first sent us down to Mitzrayim, which we commemorate by eating matzah until today.

דבר ידוע כי כל עלילת דם ה' בא בזמן חג הפסח כי עיקר העלילה ה' השקר שאנו לוקחים דם לאפית המצות או לדי' כוסות, ובאמת גם זה צריך לימוד למה הביא ה' עונש הנ"ל על החטא הנ"ל דוקא בליל הסדר, ואשר משום עלילה זו היו מפחדים הרבה ובכמה תקופות חגגו את חג הפסח בגלות בחיל ורעדה משכניהם הערלים הרשעים.

While the Jews in Mitzrayim managed to come together in peace to merit redemption from their slavery, the scourge of *machlokes* that plagues *Klal Yisrael* unfortunately has not been fully laid to rest. Only when we completely eliminate the hatred that exists between Jews will we finally be free of blood libels and all other lies fabricated by Jew-haters throughout the world, and then we will merit the ultimate and Final Redemption from our current *galus*.

ואולי יש להבין דבר זה עפ"י אחד ממנהגי הלילה מובא ברמ"א ס"י תע"ו סעי' ב' וז"ל שם, נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה זכר לאבילות, ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח עכ"ל הרמ"א שם. וביאור דבריו עפ"י מדרש רבה איכה עה"פ השביעי במרורים הרוני לענה וז"ל

206

שם השביעי במרורים זה יו"ט הראשון של פסח דכתיב בו על מצות ומרורים הרוני לענה מה שהשביעי בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני בליל תשעה באב לענה הוי ליל יו"ט הראשון של פסח הוא ליל תשעה באב עכ"ל המד"ר, והפ"י הוא כמו שחל יום א' של פסח יהי לעולם באותו יום תשעה באב. והלוא דבר הוא שעדיין צריך ביאור מה רצו לעורר אותנו במנהג הזה לזכור תשעה באב בסדר ליל פסח ומהו באמת חשיבות קביעת ימים אלו ביום אחד עד כדי להיות מרומו בקרא.

והוא דעל פי כל הדברים הנ"ל מבואר כמין חומר גם מנהג זה, כי הנה הנביא הבטיח לנו כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות ועל כן כשחוגגים הגאולה ממצרים מתעוררים גם לצפות לגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו — ובאו חז"ל והנהיגו להיות מטבילין בלילה הזה שתי פעמים כדי להורות שלא די בצפייה לישועה בלבד ואפי' בתפלה ובקשה לא יצאנו ידי חובת הצפייה למשיח וכדברי חובת הלבבות פעלך סותר את דבריך! ומה בצע כי נבקש בפינו שיבנה

209

שם השביעי במרורים זה יו"ט הראשון של פסח דכתיב בו על מצות ומרורים הרוני לענה מה שהשביעי בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני בליל תשעה באב לענה הוי ליל יו"ט הראשון של פסח הוא ליל תשעה באב עכ"ל המד"ר, והפ"י הוא כמו שחל יום א' של פסח יהי לעולם באותו יום תשעה באב. והלוא דבר הוא שעדיין צריך ביאור מה רצו לעורר אותנו במנהג הזה לזכור תשעה באב בסדר ליל פסח ומהו באמת חשיבות קביעת ימים אלו ביום אחד עד כדי להיות מרומו בקרא.

ונראה דעל פי כל הדברים הנ"ל מבואר כמין חומר גם מנהג זה, כי הנה הנביא הבטיח לנו כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות ועל כן כשחוגגים הגאולה ממצרים מתעוררים גם לצפות לגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו — ובאו חז"ל והנהיגו להיות מטבילין בלילה הזה שתי פעמים כדי להורות שלא די בצפייה לישועה בלבד ואפי' בתפלה ובקשה לא יצאנו ידי חובת הצפייה למשיח וכדברי חובת הלבבות פעלך סותר את דבריך! ומה בצע כי נבקש בפינו שיבנה

Whenever the Torah wishes to impress upon us the *mitzvah* of having compassion and sympathy for the oppressed in society, it reminds us of our similar helplessness and lowly status during our bondage in Egypt. The most defenseless elements in society are usually the slaves, strangers (proselytes), widows, and orphans, and we are repeatedly enjoined by the Torah to be sensitive to their plight: "You shall not pervert the justice due a stranger or to the fatherless; nor take a widow's garment in pawn. Remember that you were a slave in Egypt, and the Lord your God redeemed you: therefore, I command you to observe this commandment" (Deut. 24:17-18).⁷ The stranger, in particular, personifies the helpless one who has no family or friends to intercede on his behalf. For this reason, as the Talmud indicates, the Torah exhorts us in thirty-six Scriptural references to treat the stranger kindly (B. Metz. 59b).

The Egyptian experience may therefore be regarded as the fountainhead and moral inspiration for the teaching of compassion which is so pervasive in Jewish Law. It sharpened the Jew's ethical sensitivity and moral awareness. The Midrash has R. Nehemiah say this explicitly: "The Egyptian bondage was of great value for us, since it served to implant within us the quality of kindness and mercy" (Mekhilta de-R. Shim'on ben Yo'ai Ex. 13:3). Ours is a singularly ethical culture, which expresses itself through a heightened regard for human rights and dignity. *Kevod haberi'ot* (respect for human dignity) and social justice are implicit in the Biblical concept that man was created in God's image.

24

The *Halakhah* has formulated many regulations designed to prevent one from hurting others by word or deed, wittingly or unwittingly. This is illustrated in its abhorrence of slander (*rekhilut*) and evil gossip (*leshon hara*).⁸ The prohibition, "Do not put pitfalls before the blind" (Lev. 19:14),⁹ has been broadly interpreted by our Sages as prohibiting contributory actions which are harmful to others, even to those who are not physically blind but are misguided by their ignorance. The Torah expects us to protect society from situations liable to cause damage, such as roofs without railings¹⁰ and uncovered pits. Jewish Law is also insistent on the moral obligation to perform positive acts of charity and helpfulness, even for our enemies.¹¹ Such injunctions—to be highly solicitous of the welfare of others—are not as finely developed in other legal systems as they are in ours.

Our Sages regard compassion as the distinguishing characteristic of the Jewish people.¹² Yet, we may ask, is not compassion a natural expression of man's being created in God's image (*betzelem Elohim*), an endowment which all mankind possesses in common? Why, then, was the Egyptian enslavement necessary for the Jews? The answer is that *betzelem Elohim* signifies only a capacity to love, not the necessity of loving. This capacity, which all people possess, can be and is frequently suppressed; but when it becomes a necessity, it cannot be suppressed. It then flows naturally and is indigenous to one's character. The Egyptian experience sought to transform the Jews into a people to whom compassion would be a necessity, not merely a capacity.

26-6

ולכן אין לנו עוד פה לספר. והענין מה שמזכירין חורבן ביהמ"ק בליל פסח הוא משום דכיון שיצאו קודם הזמן ממצרים הצריכו עוד גליות להשלימו, כמו שאמר השי"ת "אזיה אשר אזיה" (שמות ג' יד) ופירש"י - אזיה עמם בצרה זאת ואני אזיה עמם בשעבוד שאר מלכויות, והוא בגמ' (ברכות טז.) ואי לא יצאו קודם הזמן לא הוי עוד גליות, וזהו ג"כ חלק מסיפור יצי"מ.

ואולי משום זה חל יום הראשון של פסח באותו יום שחל תשעה באב - ועל כן הדגישו חז"ל שהוא מרומז בקרא כי כדאי לידע ולהבין כי הא בהא תליא - אם לומדים מטיבול המרור בפסח כדבעי וכנייל לא יהי לענה בתשעה באב, ואם יהי תשעה באב כלענה ביום זה בשנה הזאת סימן הוא שלא יהי פסח כראוי בזאת השנה. וזהו השביעי במרורים הרוני לענה, ועל כן ראו לנכון להוסיף מנהג אכילת ביצים כדי לקבוע דבר זה בנפשינו ולעורר לנו עוד יותר ללמוד מסדר הלילה לתקן למעשה אותו חטא שגרם לחורבן הבית כי עד מתי נהי' בגולה!

ואם שורש כל שנאת חנם בישראל נעוץ בשנאת אחים, שגרמה לויטבול את הכתנת בדם, ועל כן סובלים מזמן לזמן מאותו שקר הנקרא עלילת דם והוא מדה כנגד מדה לעורר אותנו לתקן מעשינו כדי לבנות בהמ"ק, וכדברי ח"ת הנ"ל שלא צריכין לכסף רק להתחזק ולהתרחק מן החטא החמור של להי"ך ושנאת חנם ולאחוז במדת השלום ועי"ז יתוקן החטא ונוכה לראות המשיח ולבנין המקדש, אם כן נכון הדבר שאם צריך לבא העלילה שיבא בליל פסח דוקא,

כי בלילה הזה כשמתחדש הצפייה לגאולה וגם יודעים אנו שהדבר תלוי בנו ואפי"ה חיים בסתירה, פעלך סותר את דברין, מבקשים ישועה ולא מתקנים חיינו כפי כוחנו חטא המעכב את הגאולה, הרי ר"ל מתחדש גם התביעה והקטרוג ומן השמים מוסיפים הזכרה שובו הלילה מאותו החטא ואז ושובו בנים לגבולם!

22

על כן אם באמת היינו תמהים על נפשינו הלוא בכל שנה ושנה פתחנו בתקוה השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל וגמרנו בבטחון לשנה הבאה בירושלים ולמה לא זכינו לגאולה עד עכשיו ומה הי' חסר בסדר העבודה שלנו כל השנים, אולי התי' הוא כנייל כי לא הכנסנו בלבנו יחד עם החכוי למשיח את האהבה לכל ישראל ולא ידענו מקום בעבודת הלילה להתבונן על ידה להסיר כל שנאה מן הלב, ועל זה בואו ונחזיק טובה לרבותינו שהראו לנו המקום והוא השתי טבילות שאנו מטבילין מדינא דגמרא - הלילה הזה שתי פעמים - וכשנוסיף לזה עוד התבוננות במנהג הרמ"א עד כמה מקושר תשעה באב עם פסח ונשים לב לדבר לפעול בנפשינו להיות חברים עם כל ישראל יחד כדי שלא יהיו פעלינו סותרים את דברינו כשמבקשים גאולה לנו ולכל ישראל, אז נבין ונכיר ונאמין באמונה כי הא בלא הא אי אפשר וגם בדברי פינו נכלול הכרתינו זה בעת שנתפלל לפניו יתברך...

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ חברים כל ישראל ונאמר אמר!

25

עיין פמ"ג (א"ח סי' תע"ז בא"א אות ד') בביאור טעם אכילת ביצה בליל פסח שהוא מאכל אבליים: "וגלות מצרים שלא שלמו ת' שנה גרם הגלויות האחרות כמ"ש ז"ל לכן מזכירין זה". ויש רמז לכך בא"ת ב"ש, דבכל שנה, באותו יום שחל פסח חל תשעה באב, לרמז דשורש חורבן הבית והגלויות, נעוץ במה שלא השלימו שעבוד מצרים, ולא נגאלנו גאולה שלימה.

קלד 269 ירתי הנהגה של פסח ויפסח

שולחן ערוך: נוהגים לאכול בסעודה זו ביצים וזכר לאבלות והטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח (רמ"א סי' תע"ז סעיף ב') דיום ראשון של פסח חל באותו יום שחל בו ט' באב. ונראה דאוכלין דוקא בתחילת הסעודה כי היכי דלא תהי' סיימתא לשבוא דמרי' רק אוכלים ביצה דומי' לאבל שאין לו פה. וה"ל ומזכירין חורבן ביהמ"ק ע"י אכילת ביצים)

29

כברכות (דף י"ב) כל שלא אמר אמת ויצני
 שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי
 חובתו שנאמר להגיד כבוקר חסדך ואמונתך
 בלילות, ולכאורה הרי הני שני ברכות הם ענין
 אחד והם ברכות הגאולה, ולמה כאמת נחלקן
 בשתי לשונות הללו, ולפי מ"ש מוכן היטב,
 דגאולה שהיא בשחר היא קיימת וגאולה של
 לילה היא עוברת רק מביאה לידי אמונה
 ובמהותן לגאולה העתידה, ומש"ה כברכות
 גאולה של שחרית תיקנו אמת ויצני דפירושו
 שהוא קיים ובשל ערבית תיקנו אמת ואמונה
 דהיא עוברת רק אנחנו נאמין דבדואי יהיה
 גאולה העתידה דגאולה הזאת מביאה לאמונה
 על העתיד וכמו שנתבאר. וזהו הטעם שאוכלין
 ביצים בליל פסח, דמראין דמגאולה זו שהיתה
 באמצע הזמן צמח ליל ט"ב, ובא לחזק לב
 האדם שכל ההבטחות נאמרו על ביאת המשיח
 ועדיין לא נתקיימו לגמרי.

30 ה' ז' י"ג

הגרי"א בביאורו לשלחן ערוך⁹ חלק על
 הטעם שהביא הרמ"א, וכתב שטעם אכילת
 הביצים הוא זכר לקרבן חגיגה. ובמעשה רב¹⁰
 מובא משמו שטעם אכילת הביצים לא מפני
 * אבלות, כי חס ושלום להוכיר אכילות ט' באב
 לליל הפסח, אלא הוא זכר לקרבן חגיגה.

31

588

We use an egg as a symbol of this offering because the egg represents new life and is therefore a symbol of our hope that the Jerusalem Temple will be rebuilt.

בני בכורי ישראל

32 קכו 6 קט

א. ובעצם הדבר שרק ביום טוב פסח אנו מוצאים שעושים זכר לקרבנות שהיו בבית המקדש, יש לבאר, שהנה השורש לכל עבודת הקרבנות בכלל ישראל היה בליל הסדר, שהרי זה היה הקרבן הראשון שכלל ישראל הקריבו, ובכל בתי ישראל במצרים אכלו את הקרבן פסח כפי שנצטוו על ידי השי"ת [ונתקדשו כל בתי ישראל בקדושת בית המקדש, כמבואר לקמן מאמרים כו, לו].
 ב. וביאור הדבר שעושים דוק בליל הסדר זכר לחורבן יש לומר על פי מה שנתבאר בהערה הקודמת שלילה זה הוא השורש לכל עבודת הקרבנות והבית המקדש, ועל כן הזמן גרמא לעשות זכר לחורבן, ולכן גם מבקשים בתחילת הסדר "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", ומבקשים על הגאולה העתידה ובנין בית המקדש.

33a

הוי בלילי יו"ט הראשון של פסח הוא לילי תשעה באב. ומבואר השייכות של ליל הסדר לתשעה באב. אמנם צריך ביאור מדוע כאשר יושבים כבני מלכים בזמן יציאת מצרים, מעוררים ומזכירים את הצער על חורבן הבית.

קודם החורבן מודיע השי"ת לבני ישראל "זכרתי לך חסד נעורייך" ו**לבאר** עומקם של דברים נפתח בדברי השי"ת לירמיה הנביא קודם החורבן (ירמיה ב ב-ג): "הלוך וקראת באזני יושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. קודש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם נאום ה'".

והנה מה שכתב הרמ"א בשייכות ליל הסדר ותשעה באב, נזכר בשו"ע בהלכות קידוש החודש, וז"ל (ארי"ח תכח ג): "סימן לקביעת המועדים: א"ת ב"ש, ג"ר ד"ק, ה"ץ ו"ף, פ"ירוש: ביום ראשון של פסח יהיה לעולם תשעה באב". וכתבן הספה"ק שאין זה רק 'סימן', אלא יש שייכות בין הימים טובים שחלים תמיד באותו יום!

וכן ציינו באחרונים לדברי חז"ל (איכ"ר הקדמה יח) "רבי אבין פתח ה'שביעני במרוזים - בלילי הפסח של יום טוב הראשון. 'הרוני לענה' - בתשעה באב, ממה שהשביעני בלילי יום טוב הראשון של פסח הרוני בלילי תשעה באב לענה,

מה שאוכלין ביצה בלילי פסחים מפני שתחלת הגאולה היה בשם אהי"ה שזה השם מורה שלא יהיה עוד עתה גאולה שלימה. רק זו הגאולה הוא ציון על גאולת העתיד לזה איתא בשו"ע המנהג לאכול ביצה בליל פסח. כי ביצה איתא בגמרא (בכורות ח.) שנולד לכ"א יום. וזהו בגמטריא אהי"ה. וגם הוא נראה לפי ראות העין לבריה מושלמת ובאמת לא נשלמת עדיין רק הוא הכנה שיתהוה מזה

בריה. וכן הוא הגאולה מציאת מצרים ג"כ אינה רק הכנה וציון מגאולה העתידה להיות ב"ב, כש"כ (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות וגו':

הגדת ראשי ישיבת וואלאז'ין 28

ביצה: (בית הלוי) איתא בש"ע שאוכלין ביצים בליל פסח זכר לאכול של תשעה באב. והקשה הגרי"א למה להוכיר האכילות בליל פסח. והנה איתא במדרש, בעוה"ו עשה להם נסים בלילה על שם שהוא גם עובר אבל לעיל יעשה להם נסים ביום על שם שהוא גם קיים,

וכבר מבואר להלן בפיוטים (ד"ה נסים הפלאת בלילה) דהגלות נמשל ללילה, ומש"ה כשהגאולה באמצע הלילה הוא סימן דעדיין הם באמצע הגלות ויצטרכו עוד לחשלים החשבון, אבל לעיל יהיה הגאולה ביום שהוא סימן שכבר נשלם הלילה והגלות. והענין, דכבר כתבנו על

הא דלא היו במצרים רק רד"ו שנה דגאלם באמצע הזמן והזמן שחפר או, הניח תכ"ה שישלמו אותו ישראל לסוף, בגלות האחרון, ויציאת מצרים היה רק פקידה באמצע הזמן, ויהיה הכנה לגאולה העתידה כדי שיוכלו להתאזר אח"כ כשישלימו הזמן, וזכר מבואר ענין זה בכמה מספרי הדרוש, והנה לפי"ז נמצא דעיקר ההבטחה שהיה בכרית בין הכתרים שיגאלם בסוף הזמן כמו שאח"כ ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא נתקיימה עדיין ונתקיים אח"כ כשושלת הזמן, וזהו שאמר במדרש איכה השביעני במרוזים הרוני לענה מה שהשביעני במרוזים בלילי פסח הרוני לענה בליל ט"ב, דליל ט"ב לעולם חל בליל שחל בו פסח העבר, והוא לכונה דע"י שגאולת פסח היה באמצע הזמן, והוצרכו לחשלים החשבון בגלות אחר ויצא מזה ליל ט' באב, ובאמת, הוא חיווק הלב שאנחנו במוחים להגאל, דכל ברית בין הכתרים עיקרו לא נתקיים עדיין, וזכה נכין הא דאיתא

ולכאורה הדברים מרפסין איגרי, כיצן יתכן שבזמן כה קשה - קודם היציאה לגלות עקב חטאיהם המרובים של כלל ישראל, מדבר השי"ת אל בני ישראל דברי חיזוק ונחמה. ולכאורה היה יותר מתבקש שידבר איתם קשות, דברי מוסר ותוכחה על עונם את דרך התורה, ועל שעברו על הג' עבירות חמורות שבתורה.

אלא שארבה, היא הנותנת. דוקא קודם יציאתם לגלות, כאשר הולכים לקראת דרך ארוכה וקשה, זה הזמן להאיר להם את אהבת ה' אליהם, דיבורים אלו הם שיתנו לבני ישראל את הכח להישאר איתנים ביהדותם גם בחשכת הגלות, כאשר ישמעו שגם ביציאתם לגלות השי"ת לא שוכח את אהבתם אליו, והוא אומר להם ביד נביאו "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך".

אמנם נגזר עליהם ללכת לגלות, שכן מלך במשפט יעמיד ארץ ועל כן נאלץ להגלותם לבין האומות, אך אין זה סתירה כלל לתוקף אהבתו, ואפילו בזמן קשה שכזה השי"ת אומר "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך וגוי. קודש ישראל לה".

להזהיר גדולים על הקטנים ועל כן כליל הסדר, כאשר מסובים אנו כבני מלכים, העת לעורר את אהבת השי"ת אלינו ואהבתינו אליו באופן בל ינתק, כדי שנוכח גם בזמני הקטנות את גודל אהבת ה' אלינו ובחירתו בנו, ומטעם זה אוכלים ביצה כליל הסדר, בזה מאירים ומעוררים בקרבנו את האהבה העצומה שנשפעת כלילה זה אל תוך חשכת הגלות - לליל תשעה באב, ובכך פועלים שגם כאשר נאחו ב"הרוני לענה" נזכור מאהבת ה' אותנו.

וכמו שכתב בספר נועם אלימלך על דברי רש"י "אמור ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים" (ויקרא כא א): "כי אדם צריך להיות תמיד בקדושה ובטהרה בלי הפסק רגע אחד, לזה צריך לקשר עצמו כל כך בעת הגדלות מחשבתו בהשם יתברך ברוך הוא, שיהיה מחשבתו קשורה אף שילך ממנה. וזה להזהיר גדולים פירוש בשעה שהם בגדלות, על הקטנים - שישארו בקדושתם אף שיהיו בקטנות, וק"ל".

ויש להוסיף בזה, שדוקא מאותו יום קשה של 'הרוני לענה' (איכה ג טו) יש חיזוק לבני ישראל בתוקף הגלות, שהרי ביום זה חל גם שבעה עשר בתמוז, שבו נעשה

העגל, אך דוקא על ידי זה זכינו ונתגלו רחמי השי"ת בשלש עשרה מדות של רחמים כאשר השי"ת מחל וסלח לבני ישראל על חטאם, ואמר להם "סלחתי כדברייך" (דברים יד ט). נמצא שיום זה מסוגל לכפרת עוונות, ואדרבה, על ידי זה נתגלה הקשר הפנימי שבין בני ישראל לאביהם שבשמים, עד כדי כך שהשי"ת רוצה וחפץ בהם גם אחר החטא, וזה החיזוק לבני ישראל בחשכת הגלות - כאשר מתבוננים בכך שגם לאחר החטא רצה בנו השי"ת.

ועתה מבואר הענין שהבאנו מהט"ז שמניחים דוקא ביצה בקערה, וכן מנהג אכילת ביצים כלילה זה כמו שהבאנו מהרמ"א, שכל זה כדי לרמז על תשעה באב. שאין זה לגרועות ואבילות חס ושלום, רק אדרבה - להמתיק את קושי הגלות ולעורר את אהבת ה' אלינו גם בתוך הגלות מכח בחירת השי"ת בבני ישראל כלילה זה ביציאת מצרים, ובכך מעוררים את האמונה בגאולה השלימה.²³

38a

ג. פסוק והשלמת הדברים נתיק את לשונו המופלא של בעל הערוך השולחן (בהגש"פ ליל שימורים), אשר מבאר מדוע התקבצו חכמי ישראל לביתו של רבי עקיבא כליל הסדר (כמסופר בהגדה). וכתב לבאר שהם היו או במצב קשה ביותר, בדור של שמד וגזירות אחר חורבן הבית, ועל כן נתקבצו לביתו של רבי עקיבא, אשר ניחם אותם כאשר הם ראו שועל יוצא מבית קודש הקדשים, ובעוד שהם בכו על כך, רבי עקיבא צחק ודיבר על ליבם ודיבורי נחמה ותקוה, כמסופר בחז"ל (מכות ד.ו). ועל כן התקבצו אותם חכמים לביתו כליל יציאת מצרים - ליל היות בני ישראל לעם - להמשיך ולקבל מרבי עקיבא את תקות הגאולה, ולהאמין ש"עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת".

ולכן אני אומר שבעד זה החיזוק טובה לרבי עקיבא על שחיוקם בתקות כלל ישראל תיכף אחר החורבן, ולכן באו כולם לעירו ולביתו של רבי עקיבא, לבד רבן גמליאל לא הלך מפני שהיה נשיא, והם כולם באו אליו לספר ביציאת מצרים כליל חג הפסח, מפני שמיציאת מצרים גם כן מתברר נצחיות ישראל שכל כלי יוצר עליך לא יצלח ללכותו חס ושלום, והיו מאריכים בזה עד שבאו תלמידיהם ואמרו רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, והוה גם כן לאמץ ברכים כושלות - דבקריאת שמע של שחרית אנו

39 ויקראו עתה רבס

כל מצוות הפסח הם בבחינת אהבה להקב"ה - "קדושינו זכרונם לברכה אמרו שחג הפסח הוא בחינת אהבה, ואיש בלב אטום ישב ויחקור למצוא טעם וסברא למה דוקא אהבה, אבל הוא אינו צריך לחקור ולבקש רמזים, בעליל מרגיש הוא בלבד את כל מצוות הפסח, והיריותיו ודקדוקיו, לא בלבד כמלך שגזר על עבדיו, רק גם כאב החובק את בנו הקטן, ומתוך חביבות, ומתוך דברי אהבה ושרדול אומר לו עשה נא זאת וזאת, והבן בכל כחו רץ, עושה ומביט על אביו, ואין דעתו מתקררת בעשיותיו מן אהבה ויראת הכבוד, ומוסיף בעצמו דברים במצות אביו, שמח ועושה ומוסיף אהבה.

בכל הכנות הפסח הוסיף חומרות ודקדוקי דינים מהרגשת נפשו את אהבת אביו שבשמים, ואת עיני החמלה המביטות עליו ועל כל מעשיו". (חובת התלמידים מאמר ב' אות ג)

40

פסח הוא גם זמן גילוי אהבת הקב"ה לישראל - "ואכן פסח אינו רק זמן של חיזוק אהבת ה' אצל כלל ישראל, אלא גם זמן של גילוי אהבת ה' לישראל, בבחי' "את ה' האמרת וה' האמירך וגוי" שהוא כעין הבחינה של הענין שנאמר בפסוק (משלי כו, יט) "כמים הפנים לפנים" וגוי, וגם "שיר השירים" יש בו הרבה רמזים שהקב"ה אוהב עמו ישראל". (קונטרס, עמ' פא)

השם 'חג המצות' מצד השתדלות ישראל, ר'חג הפסח' מצד מעשי הקב"ה - "... ולכן נקרא חג בשם פסח, ובלשון התורה חג המצות, כי מצה הוא השתדלות ישראל מצד יחוסם והוא האמונה, ופסח הוא מעשה השי"ת מצד יחוסם במה שפסח על בתי וגוי' והוא על דרך את ה' האמרת וה' האמירך. ובפסח שנעשינו לעם, בתורה שבכתב שמצד השי"ת נקרא חג המצות - היחוס שמצדינו, ובתורה שבע"פ של בני ישראל נקרא פסח - שייכותינו להשי"ת בחג זה שמצידו" (ר' דודק הכהן, אור זרוע לידק אות ד', עמ' 25)

41 R. Kaster's עצה

SHANKBONE AND EGG—The plate contains two types of cooked food, the shankbone with a bit of roast meat clinging to it—a remembrance of the paschal sacrifice, and the egg—a remembrance of the holiday offering customarily eaten on Passover eve. The egg was chosen as symbolic of this latter sacrifice, for in Aramaic the word for egg is Be-Ab, which also means desire alluding to the thought "The Eternal Be Willing And Redeem Us."

חיזוק האמונה בגאולה העתידה - חלק חשוב מהעבודה בליל הסדר

בעבודת ליל הסדר, שאנו מתבוננים בהגאולה שהביא לנו ה' בימי צאתנו מארץ מצרים, ובכל היסודות של אמונה שיש ללמוד ממנה,

עלינו ללמוד ולהתחזק גם באמונה זו, שכמו כן יתקיימו כל ההבטחות שהבטיחנו ה' על הגאולה העתידה.

ובעזרת ה' יתבאר להלן דכמה דינים ומנהגים שתקנו חז"ל בליל הסדר הם בנויים על יסוד זה"ש, אמנם עתה נביא דוגמא אחת, והוא ענין כוס של אליהו, שהביא המשנה ברורה (סי' ת"פ ס"ק י"ו) וז"ל, ונוהגין במדינות אלו למוזג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא, לרמוז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו השם יתברך ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו, עכ"ל.

הרי במזיגת כוס של אליהו, מרמזין ליסוד זה, שבכלל למודי האמונה מיציאת מצרים הוא לשאוב ממנה אמונה על העתיד, שכשם שגאלנו השי"ת ממצרים, יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו.

ואחר החיזוק באמונה זו, אנו מובטחים על שמירה מיוחדת מה' כמו שנתבאר שומר ה' את המאמינים בישועתו והסומכים עליו, וגם נזכה על ידי זה לכינוס גליות כמו שאמרו חז"ל אין הגליות מתכנסות אלא בזכות האמונה.

43 הלוקח

הגדה של פסח והלבוב

קפג

אפשר לומר בדרך דרוש שידוע דיציאת מצרים זה דבר נצחי וחוזר על צמו בכל שנה ושנה בליל פסח, א"כ מ זה שהגויים אז בעת היציאה הסכימו השאיל כליהם, חוזר על עצמו, ולכן לילה זה שפיר מותר לקחת משכונות על עכו"ם, כי בוודאי הגוי מסכים, כי זנס של וישאילום חוזר על עצמו, וזה לא רק אומדנא.

בהשתמשות של כלי כסף, זכר לחורבן, וע"כ כיון שבלייל הסדר מרכיב בכלים בכלים נאים צריכים להוסיף הביצה שזה יהיה זכר לחורבן. ועוד שהרי ריבוי הזהב במצרים גרם לערב רב וחטא העגל ע"י ברכות לב. עה"פ ורי וז"ל, וזה מחלוקת הראשונים ומדרשים אם רק מכסף של ביות היים או גם מביות מצרים, ולפי הראשונים והמדרשים שזה גם על ביות מצרים, אם כן כל החורבן נובע מכלי כסף וזהב האלה, וע"כ אם עושים זכר לביות מצרים, צריך להזכיר שזה יכול להביא עד החורבן ביהמ"ק, ולכן מניחים ביצה על הקערה זכר לחורבן.

הגרש"ק מוסיף דבשו"ע איתא שאוכלים ומניחים בקערה ביצה זכר לתשעה באב שחל באותו יום, ומבאר שבכל ימות השנה צריכים למעט

44 תורת

פסח

אמת

25 י"ג

תרכ"ז ליל ראשון

מעט על כמנהג לחבול בליל של פסח. שמתנו ע"ז מהרומני" זללה"ה מהחז"ל. מפני שכל הסולדים שצטלם נגמר הסולדה בפסח אחת בשלימות. וזאת כוללת הכיפה שאינה עוד חבלית הסולדה. רק שמתנה יהיה הולדה שניה שיהיה האפרוח. וכן היה בענין של יציאת מצרים שיהיה צחית לידה הראשונה. כענין של גוי מקרב גוי. ורק לא נגמר עוד אז הלידה בשלימות. כי היה נצרך עוד להיות לידה שניה. כדוע מהחז"ל. ועפ"י הדברים האלה יש להבין עפ"י פשוט כטעם

המנהג. לזוודתי בכל חיש ירחול בפרט. נשפט שפט הארץ הקדושה מומן הקדוש הוא. אמנם צוודתי אס היה כל ארס מרגיש בהארץ הזאת סיכף. צוודתי היה מוכן מיד להחמיל מחדש לחדש מעשיו לטוב. רק לאשר בהארץ הזאת היא נשפטת זו בפנימיות בהעלם גדול. רק לאח"כ נאלץ לידו גילוי. חבל הכרש נהפוך מיד בהעלם. וקול כענין הכיפה. שצחולדתה היא למראה עין כגולם פשוט. ואין בה שום רושם האפרוח. ונחמת בפנימיותה נמצא כל כנו ריקום האפרוח בשלימות. רק שכוף בהעלם. וכן היה צי"מ. שצמד נעשו כלים מוכנים להבלת הכורה בהעלם. מה שח"כ צל לידו גילוי כפועל במתן תורה:

R' Mordechai Yosef Leiner of Izhbitz¹⁹⁷ used to say that the reason we eat eggs at the Seder is because on this night the Jewish People are like eggs. An egg simultaneously enjoys a dual existence. On the one hand, it already exists in actuality as a food. On the other hand, it also has the potential to exist on a categorically higher level as a living being. The same may be said for us on our night of freedom. Freedom is an actual gain, in that we are no longer slaves. That said, we also have the potential to use our freedom as the basis of a higher level of existence altogether, namely, that of Hashem's People through dedicating our lives to His Torah and mitzvos.

47 ה' יוסף

וכביצה שלמראית עין גולם היא אבל בפנימיותה נמצא כח ריקום האפרוח, כך ישראל בשעת יציאתם ממצרים כבר ניתן בהם הכח הראשון וההכשר להיות נולדים לידה שניה, והיא באה להם בשעת מתן תורה, שבוה הגיעה לידתם אל התכלית. וכן כתב בספר תורת אמת לר' ליבל'ה איג"ר¹⁶: "וכן היה ביציאת מצרים שמיד נעשו כלים מוכנים לקבלת התורה בהעלם (= בכח), מה שאחר כך בא לידי גילוי בפועל במתן תורה". שהתכלית של יציאת מצרים, זו התורה, כמו שאמר הכתוב: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". וכרמז לדברים הללו אוכלים בליל הפסח ביצה, להורותינו כי עדיין שואפים אנו לחג השבועות לקבלת התורה, כמו שכתב המהר"ל¹⁷: "כי חג המצות הוא התחלת היותה והוא דומה לימי בראשית, ותכלית שלימות היותה הוא בתורה, כי התורה השלמת הנמצאים... מזה הטעם תולה חג השבועות בחג המצות, כי בחג המצות יצאו ישראל ממצרים וזהו היותה חרשה של ישראל, ותכלית היותה הזאת לא נשלמה רק בקבלת התורה, שאז היתה שלמה, ולא קודם לכן". ועוד¹⁸ יש רמז באכילת הביצה, לגאולה העתידה לבוא, כמו שאמר הכתוב¹⁹: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

48a ת"ת

"נלמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" (שמות י, ב). מנין ידעו כל הדורות "כי אני ה'" מהניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים. ניסי יציאת מצרים לא לשעתם בלבד נעשו, אלא מהיום יסוד לאמונת ישראל לדורות. והו חלקו הראשון של הרכוש הגדול אשר נטלנו בצאתנו ממצרים. החלק השני בו מחייבת אותנו היציאה לחרות היא קבלת עול עבודת, שנאמר: "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב). "שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה לאלקים שיעבדוהו כי הוא פדה אותם מעבודת מצרים כטעם (ויקרא כה, נה): 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' (רמב"ן שמות שם).

כדיברה הראשונה הונח היסוד של קבלת עבודת: הקב"ה הוציא אותנו מעול מלך רשע, מעבודות חומר ולבנים של בשר ודם, כדי לתת עלינו עול מלכות שמים. עצם השחרור מבית עבדים מחייב קבלת עול עבודתו יתברך. וכה אמר הקב"ה למשה בתחילת שליחותו: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (שמות ג, יב). "וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים" (רש"י), "שהם עתה בלתי ראויים לכך" (ספורנו). השיבו הקב"ה: "דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים שיצאו ממצרים" (רש"י). הרי שקבלת התורה

כנגד משה ואהרן כתב הרוקח (סימן רפג), ששני התבשילין, אחד כנגד משה ואחד כנגד אהרן. ונראה שדברי הרוקח הם תוספת לדברי חז"ל שנתנו טעם לשני התבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה (פסחים קיד, א) והוסיף בזה כי התבשיל שהוא זכר לפסח הוא כנגד משה, והתבשיל שהוא זכר לחגיגה הוא כנגד אהרן.

שהרי קרבן הפסח הוא קרבן העבודות, שעל ידו מקבלים העבודות להקב"ה (כפי שמתבאר בקובץ המאמרים שבסוף ההגדה, מאמר ג), ואילו קרבן החגיגה בא על השמחה על הטובות שעשה עמנו ד' אלוקינו. והנה ידוע (וזה מצויה ג) דמשה רבינו הוא 'שושבינא דמלכא', העוסק בעניני הקב"ה, ואהרן הכהן הוא 'שושבינא דמטרוניתא', הדואג לעניני העם. על כן פסח שעיקר ענינו הוא הכניסה לעבודת ה', הוא כנגד משה איש האלוקים המייצג את השעבוד להקב"ה. ואילו החגיגה הבאה לשמחה עם רוב הטובה והברכה שיש לישראל מאת ה', היא כנגד אהרן.

50 ח ה 3

הרוקח ריש סי' רפ"ג, מעשה רוקח סי' נ"ט כתב אית דאמרי שלוקחין שני תבשילין, זכר למשה ולאהרן, מביאו חק יעקב סי' תע"ג ס"ק ט"ו. וכ"ה בדעת זקנים מבעלי התוס' (שמות י"ב ח'), בכפ"ח סי' תע"ג ס"ק ח"ן מביאו וכתב: ר"ל זכר למשה ואהרן שעל ידם נעשו הנסים ויצאו ממצרים.

עיי"ע במעשה רוקח סי' נ"ט: יש משימין עוד תבשיל א' זכר למרים שנא' (מיכה ו') ואשלח לפניך את משה ואהרן ומרים. ואתו ג' תבשילין דג, בשר, וביצה, כנגד מיני מאכל שעתידין ישראל לאכול לע"ל, דג כנגד לויתן, ביצה כנגד זיו שדי, בשר כנגד שור הבר. ועיי"ע בדעת זקנים מבעה"ת שם.

53

ממה שכתב הרמב"ם ו"בהודות לו יתברך על כל מה שגמלנו מזוהריו, מבורא דס"ל דאין המצוה מוגבלת לסיפור הדברים שהיו ואירעו בשעת יציאת מצרים לבד, אלא אף ההודאה עליה הוא חלק ממצות סיפור יציאת מצרים. נמצא דגם ההלל הוא חלק ממצות סיפור יציאת מצרים. ויש מביאים מקור לזה מלשון התרגום ירושלמי (פי תבא כ"ה ג) על הפסוק ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלוקיך, שכתב שם ותימרן ליה אודינן ושבחיינן יומא דין קדם ה'. הרי מבורא דלשון הגדה הוא באמת לשון הודאה.

שם דרך

51

להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך

תכלית הבריאה כפי שנתבאר בהרחבה בדברי רבותינו ז"ל היא: "שהא-ל יתייש הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם מרוק הטוב הוא להיטיב, וזהו מה שרצה הוא יתייש, לברוא נבראים כדי שיוכל להיטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב אין

שפתי חיים

רעד 54

יציאת מצרים - קבלת עומ"ש מתוך הכרת הטוב

כאמור, משה רבינו כבואו לגאול את ישראל בציווי ה' נזהר שלא לפגום בהכרת הטוב לחותנו יתרו אע"פ שבגלל זה השתהה בשליחותו, וזאת מפני חשיבות המידות הטובות בכלל והכרת הטוב בפרט שהן הבסיס לקיום המצוות. יתירה מזו, מידת הכרת הטוב נחוצה והכרחית לתועלת ולמטרה של יצי"מ, וכדברי הרמב"ן עה"פ "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב), וז"ל שם: "וטעם מבית עבדים - שהיו עומדים במצרים בבית עבדים, שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלוקים שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבודת מצרים ... כך אמר המקום לישראל אנוכי ה' אלוקיך לא יהיה לך ... אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלוקיכם מארץ מצרים קבלו כל מצוותי".

הרי שיסוד כל המצוות כולן - יציאת מצרים. ויסוד יצי"מ - הכרת הטוב להקב"ה שהוציאנו.

כך כתב בחובת הלבבות בהקדמה לשער עבודת האלוקים וז"ל: "... והוא קיבול עבודת האלוקים כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על מי שהטיב לו ... כי מן הידוע אצלנו כי כל מטיב אלינו אנו חייבין להודות לו כפי כוונתו להועיל לנו ... ובפ"ו משער עבודת האלוקים הוסיף וכתב "כמו שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל ארץ כנען וחייבים בזה עבודה יתירה על העבודה הראשונה". נמצא בחוה"ל כדברי הרמב"ן, אשר תכלית יצי"מ להביא את האדם להכרת טובה, והכרת טובה זו תחייבנו לקיום כל התורה כולה.

משנתבאר שיסוד יצי"מ הוא הכרת הטוב, יובן היטב מה שחשש משה כ"כ מפגימה בהכרת הטוב, דוקא בשעה שנצטוו לשוב ולגאול את ישראל. שהרי ידע משה שביסוד יצי"מ מונח העקרון של הכרת הטוב, ואם הוא עצמו יהיה פגום בהכרת הטוב, שוב לא יוכל להשפיע על ישראל את תוכן יצי"מ, בשלימות יסוד הכרת הטוב, שהוא המבסס והמחזק את עבודת ה' וקיום מצוות לדורות.

52 ח ה 3

גם קריאת ההלל הוא חלק ממצות סיפור יציאת מצרים

כתב הרמב"ם בספר המצוות (עשה קכ"ז) וז"ל, שציונו לספר ביציאת מצרים לביל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם, ובהודות לו יתברך על כל מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב, כמו שאמרו כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, עכ"ל.